

ACC. N:R. 2348 s. 46 - 104

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Larsson
Härad: Mulbo Adress: _____
Socken: Moistulås Berättat av: J. Jästedt
Uppteckningsår: 1929 Född år 1841 i Moistulås.

Uppteckningen rör se register i saml. första del.

Skriv endast på denna sida!

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Stina i Karshult, Hjelmseryd, sade en gång till min farfar, vad som hänt honom tre år före och vad som skulle ske tre år efter. "Ni ska vinna en process, men det ska ändå inte bli någon vinst, om ni fullföljer den", sa hon. "Rättegången ska ni vinna, men det finns ej något att ta av hos motparten. Ni får därför själv betala rättegångskostnaderna." Detta slog också in.

Stina i Kars-
hult.

Något annat sade hon också skulle ske om ett par år. Min farfar skulle bli förvärt i ett ben, sade hon. Det blev även så. Han måste resa in till doktorn och blev fri

47
2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

från mötet det året. Men överstelöjtnanten och farfar voro ej sams. Överstelöjtnanten skickade skjuts hem efter farfar. Han var så pass kry, att han var ute i trädgården, när karran kom. Därför måste han följa med. Hade han bara legat till sängs, hade han sluppit undan. Men han virade om benet. När han kom till Skillingaryd, kunde han ej stå på benet. "Käringa" i Karshult kunde förutse detta.

Det var ett fästefolk, som skulle gifta sig. Då kom Stina i Kars-
en skojarekona. "Du blir aldrig gift med din fästman", hult.
sade hon till fästmön. Fästmannen gick då till Stina i
Karshult och frågade henne. "Jo", sade hon, "du blir
vigd vid henne om du inte ger dig ut på sjön i kväll."
De skulle nämligen på kvällen över sjön. Skojarekvinnan
och flickan ville ej heller ut på sjön. Men pojken trod-
de inte det var så farligt och övertalade dem. Några 100
alnar från stranden kom en blåsilning, en liten orkan och
skeppet kastades ikull. Alla tre drunknade.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

En gång kom Kron, en bror till Lisa på Finnshult, en klok käring i Gällaryd, till mig och sa': "Du ska skjutsa mig till min syster." Vi begåvo oss iväg och kommo fram i skymningen. Vi sutto i Finnshult och pratade, Kron med Lissas man och jag med henne själv. Jag gycklade med henne o. sade: "Jag kan väl bli lika bra som du. Det kan jag bra." Hon tyckte ej om att jag inte värderade henne mer, ty hon syntes bli stucken. Det hade nu blivit sent, kl. var närmare 10. Lisa ville, att vi skulle bli där över natten. "Nej", sade jag, "jag ska ner till min syster och svåger. Jag har lovat barnen att komma dit. Kom nu Kron, om du ska' åka med." Jag gick efter hästen och körde fram till

Lisa i Finns-
hult.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

köksdörren, som låg åt öster. Jag tog god natt och tackade för jag fått vara där. Men då ropade Lisa: "Nej, du ska ha en gök till." "Nej tack", sa jag, ty jag var inte den som tog för mycket. Lisa: "Ja, om du vore en som inte tålde skulle jag inte be dig." Jag hade gått in för att säga god natt. Då hörde jag plötsligt, hur det slog till. Jag såg ut genom dörren. Då låg hästen med alla fyra i vädret. Ilsken sprang jag ut. Hästen låg illa till, med nosen nästan uppe i häcken på åkdonet. "Nu är det väl sönder både skaklar och sele och hela skiten, så att man inte kommer från det här djälvå hålet", tänkte jag. I ursinne sparkade jag till den sprattlande hästen. Då flög han upp i skaklarna. Jag kände efter på sele och skaklar, men intet var sönder. Jag trodde då, att hästen hade legat, men undrade över varför jag inte hade lossat selen, innan jag försökte få upp hästen. "Kom med nu, Kron",

sade jag. "Nej, du ska' ha en gök", sa Lisa. "Nej tack, jag har sagt, att jag ingen tar." Men hon släppte mig ej. Jag måste in och ta en, ja två super. Sedan åkte Kron och jag. - Jag talade sedan med Andersson i Bråten. "Tror du", sade han, "att ingen sele eller skakel gått sönder, om hästen verkligen ramlat omkull?" Nej, käringen hade haft något hyss för sig och förvänt synen på mig. Det var en synvilla.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Någon hade tänt på några famnar ved för en bonde. Han gick till Lisa i Finshult för att få reda på ogärningsmannen. Hon tog fram ett såll, som var alldeles likt ett vanligt såll, som användes av bönderna. I sållet låg en röd lapp samt något annat, som liknade en brynsten. Lisa ställde sig framför bonden med sållet i sina händer. Hon höll det stilla hela tiden utan att själv röra det, med händerna under sållet. Sedan frågade hon: "Vem tror du är den skyldige?" Gubben nämnde ett namn. Sållet vred sig sakta ungefär 1/4 cirkel. "Nej", sade Lisa, "han är oskyldig". Gubben nämnde då två andra namn, av vilka det måste vara den ene. Lisa frågade:

Lisa i Finns-
hult.

"Har de tänkt på?" Nej sållet vred sig lika som förut, åt samma håll. De voro alltså oskyldiga även de. Men då blev bonden "ärger" och sade: "Du säger, att du kan trolle; men det måste vara en av dessa två." Han gick sedan hem. Efter någon tid träffade jag honom och han sade då: "Hon hade allt rätt ändå, den skyldige har nu själv kommit och erkänt."

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Något kunde Lisa i Finnshult i djävulens tjänst. Vid hennes begravning kom det till synes. Axeln på vagnen gick av och ena hjulet rullade bort. Vagnen var också så tung att hästarna knappt orkade dra.

Lisa i Finns-
hult.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Anna i Göteryd.

Anna i Göteryd.

Anna skulle väl va' en hjälpeligt slu'er käring dä mä.
En bonde från Brennsvik var en gång hos henne. Det ville
inte gå riktigt bra med kreaturen. "Det är inte gott att
göra något vid det, för ladugården står för lågt, liksom i
ett kärr, men flytta den litet högre upp!" Bonden gick hem
och flyttade ladugården upp på en åker och kreaturen blevo
bra igen. Men Anna i Göteryd hade aldrig sett ladugården.
Hon visste ändå, hurdet var.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

De som hade "onda ögon" menade man voro avundsjuka.
Om man t.ex. varit ute och fiskat, måste man liksom stjäl-
la hem fisken för att undgå dessa människor.

"Ont öga skall aldrig gott se", brukade Skytte-Jösse
säga.

Onda ögon.

Småland
Allbo hd
Mistela's
Mys. 1929

- 57 - *Mys* av Martin Larsson C.i
bedr av J. Sjöstedt
2348 LUNDS UNIVERSITETS FÖDD 1841
FOLKMINNESARKIV i Mistela's

Personer födda med segerhud hade särskilda förmågor.

Segethud.

En sommar uppstod vådeld i en skog. Skogen var tät och vinden kraftig. Där fanns då en käring född med segerhud. Hon gick omkring elden så nära den hon kunde för hetans skull. Just där hon gått fram stannade elden. Inte en tum längre gick den. Jag har själv sett den avbrända skogen. Numera är dock hela skogen nerhuggen.

Martin Casseley ^{ms}

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

De som voro födda med s.k. segerhud ansågos vara särskilt skyddade mot kulorna. Seger huden, en hinna som vid födseln ligger om hela kroppen på barnet, skulle förvaras. Den hoplindades sedan och togs med ut i kriget.

Segerhud.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Han va' en stor spektakelmakare, den där mjölnarn Velam. När han köpte Fryle kvarn, va' de' så galet me' råttor där. När han skulle flytta dit, bjöd han till sig släktingar och folk ifrån trakten, så där va' möet folk, så de' var. Så säger han: "Nu ska vi gå ner å se, hur mycket råtter här finns i kvarnen." Han kunde då nå'et, för när han hade låst upp kvarnen å gått in å gått en sväng i kvarnen, fick råttorna brått. De kom i skockar och hoppade ut i ån. "Nu ä' de' väl slut", sade man till honom. "Nej, de' ä' en till kvar, men den ä' halter, men den kommer snart." Å de' gjorde den. Så nog va' han kons-tiger i sina affärer, Velam.

När mjölnarn för-
drev råttorna ur
kvarnen.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

De' va' en soldat, som hette Vall. En gång var det begravning i granngården, men Vall blev inte bjuden. Då blev han arg och beslöt hämnas. "De' ska' di få betala", tänkte han. Så kom begravningsdagen, de hade bordsatt sig redigt. De' var en stor begravning så att det var mycket folk där. Sedan det blivit skumt, gick Vall till granngården och kastade in tre alepinnar. Se'n blev inte sämjan lång. Rätt som de' va' började de slåss. De' var ett hummel av både fruntimmer och karlar på golvet, borden slogs omkull och maten låg på golvet. Så var det någon som sade: "Här är gjort något hyss". Men så kom man att skicka efter Vall. "Så de' ser ut här", sade han, "allt ligger ju på golvet. Hur hushållar ni här? Ä' ni inte vid fullt förstånd?" Då när de lyddes på honom, gjordes allt i ordning igen.

Soldaten
Skomakaren, som
gjorde hyss på
begravning.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIVKastrering.

I början av min barndom var Östergren rackare i Allbo härad. Han bodde i Värnamo och var nära på lite konstig och trolsker av sig. En gång skulle han till Lagman Loemke och skära en orne. "Hur många karlar ska du ha med dig?" frågade lagmannen. "Jag måste se hur stor han är först," sa Östergren. Sen gick han in till galten och det var en stor en och ilsken var han. "Gå inte in till honom, han river hjärtat ur dej!" ropade lagmannen. Men Östergren lade bara sin hand på trynet på galten, sen gick han in och tog tasken och galten rörde honom inte.

En annan gång skulle han skära en stor tjur, som hade blivit så farligt folkilsken. Lagmannen ville skicka med karlar, men Östergren gick ensam in i hagen, där tjuren var. När tjuren fick se honom, vrålade han till och kom sättandes. Men Östergren sprang upp på en stor sten, och när tjuren kom fram, tog han bara på nosen på honom. Tjuren blev genast lugn och Östergren klev ned och skar tasken av honom, och tjuren stod still hela tiden. Så trolla kunde allt Östergren.

Östergren läser bort handvärd, s. 25

2348

Sica
A. a.

Oden.

C:a 100 år före Kristi födelse var en konung i Sverige, som hette Gylfe. Han var en gång och frågade Oden om ett och annat, och när han fick höra och se Odens vishet, sa han ifrån sig regeringen och Oden blev konung. Han var kommen från trakten av Svarta havet och va' inte så dummer. Han väckte en gång upp en död trollkvinna. I norr var då köldens och mörkets land. Det fanns stugor, som inte hade fönster åt norr. Oden sade att en gång vid Ragnarök skall världen för-gås och det skall bli en ny himmel och en ny jord. Han hade också någon idé om att en Frälsare skulle komma. Han talade om att "Den fördolde" skulle uppträda.

Oden.

En måg till prosten Bexell var löjtnant Boje. Han var 2:e kaptän, en titel, som bars av dem som stodo närmast i tur att utnämnas till kompanichefer och 1:e kaptener. Boje hade nog också blivit utnämnd trots sin oduglighet som militär, om inte Karl XV, som då var prins, närvarit vid en inspektion. Prinsen fick då se att Boje kommanderade fel och sade till honom: "Boje, Boje vad gör du?" Men Boje skyllde ifrån sig. "Det var trumpetblåsaren, som blåste fel," sade han. Det var nämligen förr så att plutonchefen kommanderade hela sin pluton på en gång även i spridd ordning. Man hade ej någon indelning i troppar och halvtroppar. Förnatt kommandoorden skulle uppfattas av soldaterna hade då för plutonchefen en trumpetare till sin hjälp. Prinsen gick nu till blåsaren och sade till honom: "Kan du inte blåsa, du?" och lät honom på prov blåsa alla signalerna. Och detta gjorde han med heder, inte en enda signal blåste han fel på. Prinsen berömde honom och gav honom 20 kr. Sedan gick han till Boje och sade till honom: "Nehej, du Boje, pojken har ingen skuld. Stick ner sabeln!" Och det var detsamma som avsked, kan veta. Men Boje hade tjänat för litet för att få pension. För att få pension måste han betala några års lön, så många år som han hade kvar till pensionsåldern. Det blev tillsammans 1700 kr. Men han levde så länge, att denna summa förräntade sig. Men han kunde ej själv betala ut pengarna. Det måste hans svärfar hjälpa honom med.

Löjtnant Boje
och Karl XV.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

För att undandraga sig militärtjänstgöring gjorde sig många döva och halta vid mönstringen.

Förställning
vid mönstring.

En gång kom en pojke och sade att hans ben var styvt, han kunde ej böja det. Doktorn sade: "Ja, det kan väl hända. Du får väl slippa, om det är så. Sätt dig här på bordet." Han satte sig med det sjuka benet rakt ut och med det friska hängande. Men snart började det styva benet slankna till. "Hur kan det komma sig?" frågade doktorn. "Kanske leden är rediger nu igen", sade pojken. Doktorn: "Ja, kanske det. Stig nu upp." Pojken: "Var det inte värre, kunde jag ju ha hjälpt det hemma. Varken medicin eller något annat behövdes." "Nej", sade doktorn.

66.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Många, som voro ovana vid snus, lade in det, så att
de blevo bleka och konstiga. De blevo dåliga och slankiga
i varenda lem.

Vi hade en prost i Rydaholm, som hette Stark, Han var en rysligt beskedlig man och så där bondsker av sig. Så hände sig, att en bonde från Torp en natt på efterhösten kom till prästgården för att stjäla. När han skulle slänga upp säcken på ryggen, kom prosten ut och sade: "Ptro". Det var då fel, att han fick säcken upp på ryggen. "Jag ska hjälpa dig med säcken", sade prosten. Bonden fick så upp säcken på ryggen och gick hem. Följande dag skulle han så. Det gick bra. Men det blev sämre, när han sedan fick för sig, att han skulle plocka upp sädeskornen igen. Det var omöjligt att få honom från åkern. Man skickade då bud till prästen. Han sade: "Jaså, säg till honom, att han kommer hit, så snart han kan!". När bonden kom till prästen, sade denne: "Rågen får du, men det är ett villkor, som du inte får överskrida. Du måste lägga bort och ta'. Första gången härefter som du stjal något, skall det gå likadant som nu. Det är bäst du håller löftet, annars går det inte bra."

Präst med
övernaturlig
förmåga.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

C: i
D: k

Det var på den tiden, då Crusander var präst i Gällaryd och Erik i Hult var kyrkovärd. Erik ville läsa i alla böcker, han kom om. Under altarduken i kyrkan låg en bok, som Erik sett. Han ville veta vad som stod i den och gick därför till prästen och sade: "Det ligger en bok under altarduken. Den kunde jag väl inte få låna." Ja", sade prästen, när I går från kyrkan, kan I ta den då." Erik tog boken och skulle gå hem. När han kommit ett stycke på väg, han hade inte långt kvar hem, satte han sig på en sten och skulle läsa i boken. Men han visste inte av förrän många varelser kommo fram omkring honom. Erik trodde, att det var den onde och tog upp psalmen "Borthän, borthän med er, fördömdas andar". Men det half inte. Då vände han om till prästen och hela sällskapet följde med. Prästen skrattade och tog tag i boken. Då försvann följet,

Präst med över-
naturlig förmå-
ga.

Det var i Värnamo en präst, Tillander, som de kallade "Törgen", för att han bodde vid torget. En gång var biskopen där. Han bodde i prästgården, som låg ett litet stycke från Tillanders bostad. Biskopen skickade bud efter Tillander, att han skulle komma till prästgården. "Nu är det, att Tillander skall tala några ord till oss i dag", sade biskopen. "Ja, men här är så mycket folk idag, så att biskopen kunde tala, det är ovanligt att ha biskopen här. Men de' må så vara," sade Tillander och så stod de och mjukade sig för varandra. Men då Tillander gick, blev biskopen ståendes med hatten i näven och mjukade sig, han kunde inte gå in. Man hade nämligen gått ute och pratat. Då skickade biskopen en dräng efter Tillander, för att han skulle tala om för honom, hur det gått med biskopen. "De' bryr jag mig inte om", sade Tillander. "Säg till honom, att han går in och inte står ute." Då rådde biskopen med att flytta fötterna, när han fått bud till Tillander.

Präst med övernaturlig förmåga.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

I Vittaryd var en gång en präst, som hette Blomberg. Han hade en bekant, löjtnant Ennes. Ofta träffades de och kivade. "Jag ger alla präster attan tusen", sade löjtnanten på gyckel, när de möttes en gång. "Ja, de' kan jag tro", sade prästen. När de sade farväl till varandra, slängde prästen till med piskan och körde vilt därifrån. Löjtnanten kom ej ur fläcken, hur han bar sig åt. Han skickade då pojken, som var med och körde, till prästen, som nu saktat av. Prästen vände sig om och vinkade. Drängen sade då till prästen: "Löjtnanten ba' att få köra". Prästen svarade: "Han gav mig attan tusen andar, men jag gav honom bara en, och kan han inte fri sig från den ä' de' skit till officer." När drängen kom tillbaks till löjtnanten med prästens bud, löstes hästen.

Präst med över-
naturlig förmåga.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Det var en kyrkovärd, Johannes Svensson, i Gällaryd, Sömngångare.
som ofta gick i sömnen. En gång tyckte han att det brann
i sängen. Han gick då efter ett ämbar kallt vatten, kan
veta, och dask i änden på karingen sin, Kajsa, Hon blev na-
turligtvis arg och Johannes vaknade.

- 72 -
2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

C:o

And

I byn Hjortsjö, Rydaholms socken, vid torpet Bred- Silverskatt.
backarna finns ett stenrör, där många sett något. En gång
var två barn ute och lekte vid röret. De fick då se, att
det var utbrett silver över hela röret. Det var skedar och
gafflar och annat silver, som sken i solen. Barnen rörde
vid det, men så skulle de springa hem och tala om för mor
och far vad de sett. När de kommo tillbaks voro blott de
tre delar, som barnen förut rört vid kvar. Trollen hade
inte makt med det som barnen rört vid. Men allt det andra var
borttaget. Silvret hade väl trollen lagt ut för att sola
det litet. De tre silversakerna, som blevo kvar, finnas ännu
i behåll.

- 73 -
2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

6:d

För att skydda sig mot onda andar använde man sig
förr av stål, helst svenskt, gjorde korstecknet, som
var säkrare än stål eller också spottade man.

Mot trolltyg.

När korna kalvat, skulle man leda dem över stål å eld,
när de skulle ut ur lagärn första gången, sedan de kalvat.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

E. d.
L. a.

En gubbe från Skaftarp och jag voro ute och jagade. Men Jaktlycka.
det var som om någon förgjort hans bössa. Då skulle den bli
bra igen, om han tog bössan och klättrade upp i ett träd,
björk var särskilt bra. Trädet skulle sedan huggas ner. "Men
det får inte vara ett stort träd, Jöns", sa' jag. Men vi
gjorde som han sa'. Jöns dask i backen med sin bössa, som
sedan blev i ordning.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

E: d
F: b
L: a

Det var en bonde, Johannes, som berättade att man för att få god jaktlycka skulle iakttaga följande, då man första gången gick till skrift. Då man fick brödet av prästen, skulle man försöka lägga det så att det inte skulle blötas av spotten. Så fort det sedan kommit vin på brödet, skulle man ta ut det och vira in det i ett papper. Vid hemkomsten hängdes brödet upp på en vägg. Sedan skulle man skjuta på det, så att det bildades liksom en liten blodtår, varmed bössan insmordes.

För att få god
jaktlycka.

End

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Många trodde förr, att om man stoppade fingret i munnen på en död och sedan stack in fingret i bösspipan, så gick det inte att skjuta, förrän man avsågat så stor del av pipan som fingret varit instucket.

Bössa, som inte går
att skjuta med.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Många påstå, att bara man slickade patronen före ladd-
ningen, blev soldaten träffsäker.

För att bli
träffsäker.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

När man drog ut i krig, syddes ett ben in i livrocken. Skydd mot
Benet ansågs då skydda soldaten, så att ej kulorna bet. Det- kulor.
ta ben måste läggas tillbaks på den plats, där det var ta-
get, så snart krigaren återvänt hem. Det berättas att en gre-
nadjär, som ej gjort detta, på natten blev utsatt för spöke-
rier, i det rocken rörde på sig. Detta upphörde, när han ta-
git bort benet och lagt det på sin förra plats.

T:d

C:a

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Min farfar var med 1808. Då sade en gång fruntimret,
som han bodde hos: "Du blir skjuten i dag." "Det är väl inte
omöjligt", svarade farfar och tänkte gå ut. "Vänta litet",
ropade Kärningen. Så gick hon efter grov tråd och band om
handlederna på farfar. Det skulle skydda. Och nog ville ku-
lorna hälsa på honom. Sju kulor gick genom rocken men inte
för att han blev skadad för den skull.

Skydd mot skott.

End

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

De gamle sade att om man skulle sy i en knapp eller sy
något annat på de plagg man hade på sig, måste man ha en
träbit i munnen under tiden.

Sy i plagg på sig
själv.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Ett medel att bli skön var att bära ett ben, taget på kyrkogården, på sig. Men det gick inte an att ta benet utan man sade, att man "lånade ben" för en liten tid. De' va' också en möjäng.

Medel att bli skön

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Då mjölkepigian blev i behov av att kasta vatten, var Kasta vatten.
det inte värt att hon höll mjölkbyttan i handen. Hon måste
ställa den ifrån sig och gå några steg bort. Gjorde hon inte
så, blev mjölken seg och kunde dras ut i långa stycken.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Naglar och hår.

När de klippte eller skuro naglarna, måste de
efteråt skära i trä för att inte få värk.

Sedan håret klippts av, måste det brännas,
innan det kastades ut. Annars kom det någon makt med det.
Man fick huvudvärk eller föll håret av.

Naglar och hår.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Hack-Evan

Hack-Evan.

Hack-ewan skulle ha varit en drottning i Sverige på 1400-talet. Jag ville riva ner den där Hackevan för dem som trodde på henne, men det gick inte för sig. Sägner berättar, att det hade blivit för mycket folk i landet, varför det påbjöds, att tredjedelen skulle nackas. Födas kunde de inte. Men då stod Hack-Evan upp och sade: "Låt dem dras bäst de vilja och hugga ner och svedja och hacka i jorden och sätta potatis." Därför kallades hon Hack-Evan, och det var väl många, som tyckte om hennes förslag, särskilt de gamla ty de hade nackats först.

I skogarna finnas många stenrös, om vilka man säger: "De äro från Hack-Evans tid." Men det vet vi ju, hur det var med dem. Det var den där konungen Bröt-Anund, som lät folket plocka ihop dem.

2348

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

När Skåne låg till Danmark, var det ofta krig med dans- Svenskar mot
karna i dessa trakter. En tid fanns en stad i Rydaholm med danskar.

333 inv. Den brändes upp av danskarna. Även kyrkan brann. Stad i Rydaholm,
Ytterstad.

Åsken slog ner där. Stan hette Ytterstad, ä de' ä då troligt
att de' va en stad där, för ella hade di inte kunnat fört upp

Det berättas att danskarna kommo en gång strax sedan Sadeskrakarna

såden var skuren. Danskarna voro söder om Rydaholm. Frun- kläddes ut.

timren klädde då ut krakarna med hattar och annan bråte

samt ställde upp dem i linjer. Vädret var dimmigt. Danskar-

na blevo rädda och marscherade undan.

Blenda, en manhaftig och duktig kvinna, samlade en Blenda i Vä-

gång ihop fruntimren, flera hundra, mot danskarna. De to- rend.

go mat med sig ut o. slogo läger. När danskarna kommo,

en sån
kyrka.

låtsades flickorna fly o. bli rädda. Så lockade de danskar-
na med sig. Befälet tog varsin först. Fruntimren traktera-
de danskarna med mat och dryck, tills de blevo druckna.

Vid en viss tid på kvällen, då allt var tyst, steg Blenda
upp på en kulle och höjde en blodröd fana. Detta var teck-
net. Fruntimren togo upp sina knivar, som de haft med sig
och höggo halsen av de flesta. De övriga dränktes i Nissa-
ån. Värendskvinnorna belönades för detta därigenom att de
fingo ärva hälften med broder, å vid bröllop hade di rätt
å ha fältnusik. - Ja, jag tycker rätt bra om na, men jag
tycker hon va lite för hård te sist. Men de' va inte nån
dummer jänta, när hon kunde samla ihop fruntimren nästan
från hela Småland å föra befälet över dem. De' va vid
Dansjö marken i Moheda, där ä lite kuperat, som Blenda^d gjor-
de sina manövrer. Grebbebackarna kallar di't.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

De mente på, att rödhåriga personer va' gjorda, när Rödhåriga personer
solen gick upp.

2348

- 88 -

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIVy:e
dy:a

Förr var det så att om en "bonnaflicka" ville gifta sig med en soldat, måste det vara en särskild söldat, om hon skulle få det. "Han gifte sig bra", brukade man säga, "han gifte sig med en bonnadotter."

Soldats gifter-
mål med en
Bonddotter.

y: r

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Förr trodde man, att flickor som ej blevo gifta voro "nersatta". När man ville ha någon "nersatt", skulle man ta en nål och försöka få tag i ett hårstrå från flickan. Hårstrået virades om nålen, som sattes ned i en stubbe el. dyl. Då blev inte flickan gift, förrän nålen tagits bort igen.

Nersatta flickor.

2348

- 90 -

J. e

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Om en kvinna var havande, skulle hon ta ett torkat ormskinn Lätt barnsäng.
och släppa ner det mellan kroppen och särken, som förr var så
lång att den räckte till golvet. Det skulle då gå bra att föda.

J: f
6: 6

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

När någon blev sjuk, var nog det vanligaste, att man läste bort den. De' va' mö'et mer signerier förr i tiden. Ormbett å annat lästes bort. De trodde, att själva den onde skickade på sjukdomen. Men det var ej vem som helst som kunde läsa bort sjukdomar, men här och var fanns sådana som gjorde det. De läste då först en ramsa, som ofta var ur någon svartkonstbok, och efteråt läste de en gudelig bön. T.o.m. Stina i Karshult brukade säga: "Med Guds hjälp går det." Men det är ju missbruk av Herrans namn. Nej, de äro i Satans tjänst, som läsa bort sjukdomar. Men Satan är en bandhund, Herren släpper till ledbandet. På grund av människornas vidskepelse kan Herren släppa till bandet, så att Satan kan hjälpa. Men de som läst aldrig så lite i Herrens ord, läser aldrig så'nt.

Sjukdomar.

Läsa bort sjukd.

"Flenen" i bröstet liknade mest en böld. Den började med "Flenen" värk i bröstet, sedan svullnade det upp. Det var mest fruntimmer men även karlar, som fick den. Oftast lästes den bort, och om detta gjordes tidigt, stannade det med en liten kvesa, som snart torkade bort.

De' var ett fruntimmer, som hette Rebecka. Hon hade fått Värk i armen värk i armen. Hon var en gång hos oss och då kom även Jösse, som plägade läsa bort sjukdomar, till vår stuga. Han ville läsa bort Rebeckas värk, men hon var andligt sinnad, hon va' me' de gamla läsarna och anständig och Jösse måste hålla henne i armen. Men då sade han: "Jag kan ju få känna efter va' de' är." Men då tog Jösse och läste, men värken blev bara värre, när han tog bort handen. Men den gick i alla fall bort sedan. Ja, då va' mö'et, di läste bort. Te döva värk å stämma blod t.ex. Då va' bara nära ord di läste, då fick ingen veta, va' då var. A Jösse, eller Skytta-Jösse, som han vanligen kallades, kunde som sagt döva värk,

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Gulsjukan botades så att man rörde ihop en liten Gulsjukan
deg av mjöl och vatten. I denna deg skulle blandas
ensorts gula blommor, som växer på åkrarna. Degen skul-
le ej vara större än ett litet äpple. Utan att den sjuke
visste om det skulle man sedan ta tre levande löss och lägga
lägga i degen, som gavs till den som var sjuk. Det halp.

Min bror "satte bort" tandvärk på många. Han Tandvärk
skar av en "speta" av en hasselbuske eller t.o.m.
av asp. Han tog sedan bort själva kärnan. Den "pelade"
han med i tanden, tills det blev blod på sticket, som
sedan sattes tillbaks, där den var tagen, och omvirades
med en tråd. Halp gjorde de, va' konst han hade. //

Min mor lagade till en salva för klåda, men hon Klåda
hade inga trollkonster för sig. Förr var det många,
som hade klåda eller skabb. De' var utslag över hela
kroppen. Vid midsommar samlade mor in blommor och tor-
kade dem, så att de gick att malas sönder. Det var 9
(nio) slags blommor hon använde. Dessa kokade hon till-
sammans med litet beck och vax och litet, som hon köpt
på apoteket, i grädde. Det blev en hård smörja, sedan
den stelnat. Före påstrykandet lenades den också upp,
den skulle också insmörjas vid värme för att den skul-
le torka in ordentligt. Mor botade hundratal. En
gång kom en fanjunkare 6 mil till mor, efter att förut
ha sökt läkare, men ej blivit hjälpt.

// Buskarna, där man satt bort tandvärken, fick ej
huggas ner.

2348

LUND UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Det var en bonde på Kullen, som hade klåda. "De' är inte farligt," sade man till honom. "Du ska bara gå ner till sjön och bada den 1 maj, innan solen går upp." När man förr i världen skulle bada måste man kasta ner en kniv eller annat stål i vattnet, innan man steg ner.

Utslag

Åderlåtning var mycket vanlig förr. Om det var aldrig så litet fel var det gängset att åderlåta, mest gjorde man det på armarna. I Skafstorp bodde en avskedad soldat, Björk, en arg gubbe, som var åderlåtare. Till honom kom en gång en flicka, som va' med barn men ville att det skulle försvinna. Hon hade hört, att man då skulle åderlåta nere på benet. Barnets livsåder gick där. Men Björk förstod, vad flickan ville med åderlåtningen och Björk gjorde det mest på armen. Han sade till henne att hon fick gå till en annan åderlåtare. Men det vill flickan inte höra talas om och slutligen öppnade Björk ådern på benet. Men i det samma som blodet började komma ut, tog han på hålet och det stängdes då genast. "Nej, låt det gå", sade flickan och hon och Björks hustru hjälptes åt för att "pirka" upp hålet igen, men ådern förblev stängd. Flickan födde barnet, som hon skulle.

Åderlåtning

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Mot sår kokade man förr ett plåster av beck, talg och Sår
vax. I detta blandade man litet blåsten, som köptes på apo-
teket. De' skulle rena såret, mente man.

I Slätthögs socken var det en kvacksalvare, Petter på Äkomma i
Häradsskogen, som bara genom att hålla om handleden och bröstet
känna på pulsen kunde se vilken sjukdom man hade. Ja, han
kunde se t.o.m. om de var ärliga eller inte. Men jag tror
han va litet trollske. En gång hade jag en åkomma i bröset
tet. Varenda morron kom det upp någonting, det var som det
emmade, och det smakade värre än någonting annat. Så träf-
fade jag på Petter på Häradsskogen och han såg hur det var
med mig. "Du tycker du får upp något, men de' är bara som
det emmar och ryker," sade han. "Ja", svarde jag, "varenda
morgon måste jag skölja bort den elaka smaken." "Köp det
och det på apoteket, så ska du bli bra", sade han till mig
och jag köpte det, vad det var minns jag inte, och blev
botad. Det sämsta med Petter på Häradsskogen var dock att
han måste suppa sig full för att kunna se något.

Då kreaturen bli illamående, så där som kolik, och Kolik
man då ger dem en sup, så slår det om. Johan i Skyttebol
hade en kalv för några år sedan, som blev så stinn, att
han kunde spricka. Jag gav kalven två rediga supar och
hällde i på en gång. Och, kan veta, kalven blev full, reste
sig upp och kastade sig omkull. Men det dröjde inte länge
förrän buken gick ner.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Läsa bort tandvärk.

Läsa bort tandvärk

Östergren kunde även läsa bort tandvärk. Min farmor hade så svår tandvärk och hade haft länge. "Du får lov ge dej av till Östergren!", sa farfar. När de kom dit, kom det en "kyng" åt henne så svår, att tanden nästan sprack. Östergren täljde till tre träpinnar, och med dem skulle hon peta i tanden tills det kom blod på dem. Sen tag han träpinnarna och petade i väggarna. "Om inte detta hjälper", sa Östergren, "så ska jag klänka mig på min lille häst och komma till er, och då ska du nog bli bra!" Men det behövde han aldrig göra, ty tandvärken släppte.

J. f.
E. d.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

De som voro besvärade av att väta i sängen under nätterna, skulle gå ut Valvaremäss morgon (1 maj), innan solen gick upp, och gå till en bäck, som rann norrut. De skulle sedan ta reda på en bro och hugga ett hål i den samt kasta vatten genom hålet. I hålet skulle sen slås en plugg med kors i. Då var det ingen fara mer.

Väta i sängen

2348

- 97 -

J: g

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

De gamle mente, att klockan skulle stannas, när Dödsbädden.
någon skulle sluta.

2348

- 98 -

N:o
J:8

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

För mycket länge sedan, kanske 200 år sen, tände de Eld julafton.
eldar julafton, om någon dött under året. De gamle talte
om'et.

2348

LUNDS UNIVERSITETS-
FOLKMINNESARKIVÅrsgång.

När de skulle gå årsgång, skulle de gå upp till klockorna i kyrktornet och klämta eller ta i kläppen och slå sakta tre gånger. Sen skulle de fram till altaret och därifrån ut på kyrkogården. De kunde då också möta glosen, mente de på. Men när de gick årsgång, va' de inget vidare än att de blev överens med en ande.

Det var en gång en grenadiär Söderberg, som tjänste på Kyrkeryd. Han och orgelnisten Andersson va' uppe vid klockorna och di sa' inte ett ljud. Men de gjorde't inte redigt, för di höll på och inte komma å kyrgårn. Men de' va' inte gott te och locka Söderberg att gå upp till klockorna mer. Han ville inte va' me' om de' fler gånger.

När de gick årsgång, kunde de få reda på vad som skulle hända under det kommande året. Om de mötte råttor, som kommo och drogo hölass betydde det, att det skulle bli bra hö och säd.

Man talade ej om, vad man sett, endast att något märkvärdigt skulle ske.

Årsgång.

2348

Vid midsommar satte man förr upp menträd i byarna.

Menträd.

Så hade man dylika i Skaftarp, Kolvarp, Lökaryd och Nederled. Det är väl nu en 70 år sen.

Man skalade en stor stång och behängde den med flaggor, färgat papper och kransar och krabbade på alla möjliga vis.

På kvällen dansade man sedan kring stängen. I Nederled fanns en gång en orgelnist Andersson. Han hade spritt ut, att domen skulle komma. Den midsommarsafton blev det inte mycket dansande. Men stängen restes likväl. Frampå kvällen steg det upp ett mörkt moln och det började åska. "Nu är domen kommen", tänkte man. Andersson hade stort

2348

besvär med att trösta dem.

Menträd uttalades olika i Mistelås och Rydaholm.

I Mistelås hette det mojträ

i Rydaholm sade man majträ.

Samma skillnad i uttal förekom i åtskilliga andra ord.

t.ex. doj=den, stojn, loj i Mistelås men stajn, laj i

Rydaholm.

Mistlar Sm

Ants h d

1929

2348

Vårarbetet börjar.

Alldeles vid den 1 maj började man här i steniga Småland att röra litet i jorden. Sedan berodde det på "vä'rakta", när man sådde. Man sådde gärna inte förrän i 9:e veckan. Veckeräkningen började den 6 apr. Havren såddes först. Kornet såddes inte förrän de två sista dagarna i 6:e veckan och de två första i 5:e. Om det var sur jord, fick man vänta längre. Förr hade de för sig, att de skulle se efter på hösten, när de skulle så. Man började då vid gamla Mickelsmäss, den 6 okt. I 7 och 6 veckorna började de se efter korntecken. Om det var rimfrost på träden och den gick av med töväder, i droppar, var det ett gott korn-tecken. Den första snön skulle också vara tecken på korn-dag. I allmänhet försökte man så samma dagar år efter år. Det var en gammal sed, det skulle ge bra gröda. Det står också i bibeln, att de gamla fädernas gärningar skall man inte försaka. / Plogningen gjordes förr med en "ärjekrok". Innan man började ärja och kroken sattes i jorden, skulle hustrun eller någon annan komma ut på åkern med julbröd och juldricka och litet sogel, som sparts från jul. Om de som ärjade åto detta ute på åkern, skulle det vara lyck-ligt och ge bra gröda. / Till harvningen användes förr trä-harv. Det var särskilt nödvändigt att allra sist harva runt omkring åkern, då blev det kors, som var bra för att hålla bort trolltyg från åkern. När man sådde lades stål i såskäppan eller också korsade man i den.

Vårarbetet.

Korntecken.

Julbrödet och
juldrickat ätes.

Harvningen.

Stål i såskäppan.

2348

Nistulås

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

- 103 -

2348

M: d
A: l

Jens Martin Lauen

Ber. av J. Frostad

Född 1841 i Nistulås

Alla härad
1918

När man kommit till sista kärven, skulle man lämna ba- De sista axen.
 ra några strån kvar till glosen, ett trolläjur.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

P: 6

Snoken eller tomtormen.

Snoken eller
tomtormen.

Snoken håller mest till vid ladugårdarna. Han kallas också tomtormen och man fick inte slå en snok, ty då blev det otur med kreaturen.

Man trodde, att snoken bet, ty det hände en gång, att det var någon som spydde och det luktade snok.

Acc. n:r
J. G. Sjöstedt
född i Rydaholm 1841
Nuvarande vistelseort: Sjuhult, Mistelås.
Huvudsakligaste " : Mistelås, Smål.

105.
Upptecknat
av
Martin Larsson
sommaren 1929.

2348

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Register:

	sid.
De vill te och va' Gud	1
Käringen, som kastade sten mot Rydaholms kyrka	2
Trolla klipper	3-4
Soldaten, som ville hem från Norrland	5-6
Kulla hystol	7-8
Skogssnuvan	9-11
Odens jakt	12
Näcken	13
Älvadansen	14
Tomten, som grät, när ladugården revs	15
Spiritus	16
Rop och ljus på sjön Rymmen	17
Gastar slåss	18
Dödsvarsel	19-21
Byggnadsvarsel	22
Varsel om krig	23-24
Kristallskådning	25
Spöken	26
Gastar på lasset, lass mot sin vilja	27-28
Spökeri: hästtramp	29
Klippe gubbe	30-31
Skogkärrskatt	32
Bolabokatt	33
Förgjorda kreatur	34
När barnen inte fick sova	35
Mjölkhare	36
Kapten Elin, trollkäring	37

Trollkåring, som hjälpte soldat hem	38
Trolla till sig mjölk	39-41
Hur Stina i Karshult fick sin klokskap	42
Stina i Karshult	43-48
Lisa i Finnshult	49-54
Anna i Göteryd	55
Onda ögon	56
Segeberhud	57-58
Mjölnarn, som fördrev rättorna ur kvarnen	59
Hjälpsam mjölnare	60
Skomakaren, som gjorde hyss på begravning	61
Kastrering, rackaren Östergren	62
Oden, konung i Sverige	63
Löjtnant Boje och Karl XV	64
Förställning vid mönstring	65-66
Präst med övernaturlig förmåga, Stark i Rydaholm	67
" " " " , Crusander i Gällaryd	68
" " " " , Tillander i Värnamo	69
" " " " , Blomberg i Vittaryd	70
Sömngångare	71
Silverskatt	72
Mot trolltyg: stål, korstecken, spött	73
För att få jaktlycka	74-75
Förgjord bössa	76
Medel att bli träffsäker	77
Skydd mot kulor	78-79
Sy i något på plagg , som man har på sig	80
Medel att bli skön	81
Mjölkepigan, kasta vatten	82
Naglar och hår	83
Hack-Evan	84
Krig mell. danskar och svenskar, Blenda i Varend	85-86
Rödhåriga personer	87
Soldats giftermål med bonddotter	88
" Nersatta" flickor	89
Lätt barnsäng	90
Sjukdomar, läsa bort sjukdomar, "flenen", gulsjukan, sätta bort tandvärk, klåda, utslag, åderlåtning, Björk i Skaftharp,	

FÖR INVESTERING

2348

107.

plåster mot sår, Petter på Häradsskogen, åkomma i	
bröstit, kolik, väta i sängen	91-96
Dödsbädden, klockan skulle stannas	97
Eldar julaften, om någon dött under året	98
Årsgång	99
Mentråd midsommar	100-101
Vårarbete, korntecken m.m.	102
Sista axen åt glosen	103
Snoken eller tomtormen	104

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV